

Xitoy Va O'zbek Milliy Marosimlarining Lingvokulturologik Tahlil

Nabiyev Obidjon Abdullo o'g'li¹

Annotatsiya: Marosim inson moddiy va ma'naviy turmushining talab va ehtiyoji bilan yuzaga keladigan tabiiy hatti-harakat, bezak (dekoratsiya) va matnga ega bo'lgan hayotiy "sahna" asaridan. Shu boisdan dunyoda birorta ham marosimsiz xalq yo'q. Xitoy va o'zbek tillaridagi marosimlar nomlarining o'rganganlik darajasini aniqlash, marosimlarning kelib chiqishi va shu bilan birga hozirgi kundagi holatini tahlil qilish maqsad sifatida belgilandi. Xitoy va o'zbek to'y va motam marosimlari yildan-yilga sayqallanib, jilolanib va eng muhimi hozirgi kungacha saqlanib kelinmoqda.

Kalit so'zlar: Bir piyola ichimlik, Qizil convert, oyoq kiyimni topish, faqat oldinga, ikki karra baxt, Qingming kuni, oq konvert, ruhni kuzatish.

Til - insoniyat tomonidan ajdodlardan meros qilib olingan «ma'naviy boylik», tarkibida turli elementlar, qoidalar, barcha sathlardagi munosabatlar saqlanayotgan imkoniyatlar xazinasidir. Shuningdek, til xalqning urf-odatlarini, marosimlari kabi madaniy dunyoqarashini ifodalovchi vositadir.

Marosim inson moddiy va ma'naviy turmushining talab va ehtiyoji bilan yuzaga keladigan tabiiy hatti-harakat, bezak (dekoratsiya) va matnga ega bo'lgan hayotiy "sahna" asaridan. Shu boisdan dunyoda birorta ham marosimsiz xalq yo'q. Binobarin, u muayyan xalqning boshqa xalqlardan farqlanib turishini ta'minlovchi muhim etnografik belgilardan biri bo'lib xizmat qiladi. Chunki har qanday marosim u yoki bu xalqning ma'lum bir tarixiy taraqqiyot bosqichidagi iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy rivojlanish darajasini ko'rsatuvchi asosiy belgilarni o'zida to'la mujassamlashtirgan holda vujudga keladi va yashaydi. Shuning uchun ham muayyan etnik birlikka xos asosiy xususiyatlarning etnografik mezon sifatida marosim hamma vaqt tadqiqotchilarning diqqat markazida bo'lib kelgan va shunday bo'lib qolaveradi. Bunday etnografik mezonlar darajasiga marosim, avvalo, o'zining ijtimoiy tabiati, maishiy, axloqiy va poetik funksiyalari orqali erishganligi o'z-o'zidan ayon. Darhaqiqat, har bir ijtimoiy-iqtisodiy formatsiya o'z talablariga mos keluvchi marosimlarni keltirib chiqaradi. Marosim tarkibiga kirgan u yoki bu ijtimoiy formatsiyaga xos belgilar uzoq vaqt (ba'zan funksiyalarini o'zgartirsa ham) o'zining asl mohiyatini buzmaganda saqlanib qoladi. Marosim tarkibidagi bunday konservativ holat bir qator sabablar bilan izohlanadi.

Birinchidan, marosim ijtimoiy hodisa sifatida, I.V.Suxanov to'g'ri qayt etganidek, hamma vaqt inson hayotining asosiy burilish nuqtalarida, ko'pincha, ana shu nuqtalarni qayd etish, qonunlashtirish talabi bilan tug'iladi [3, 39 b]. Inson turmushi ijtimoiy-iqtisodiy tuzum bilan shartlangan holda doim miqdor va sifat jihatidan qay darajada o'zgarishlarga uchrab bormasin, biroq uning hayotidagi burilish nuqtalarining (masalan, tug'ilish, balog'atga yetish, mehnat faoliyatining boshlanishi, nikoh, o'lish va h.k.) barqarorligi saqlanib qoladi. Demak, marosimning nisbiy barqarorligi, uning yashovchanligi va konservativ tabiati ana shunday real hamda doimiy takrorlanuvchi hayotiy ehtiyojlar bilan bog'liqdir. Ma'lum bo'ladiki, inson o'z hayotining ana shunday burilish nuqtalarini ma'lum bir ijtimoiy akt – marosim orqali qonuniy tusga kiritadi.

Ikkinchidan, marosim bevosita kishilarning tabiat vositalariga, ijtimoiy voqelikka bo'lgan muayyan munosabati asosida yotuvchi turli-tuman qarash va tasavvurlar tufayli tug'iladi (masalan, animizm, totemizm, fetishizm va h.k.). Bunday marosimlarning juda uzoq yashovchanligi avvalo, barqarorlik darajasi, qolaversa, ularning ta'siri marosim an'anasiga qay darajada singganligi bilan izohlanadi.

¹ "Ipak yo'li" turizm va madaniy meros xalqaro universiteti

Chunonchi, ruhlar haqidagi anismistik tasavvurlarning puch mohiyatga ega ekanligi zamondoshlarimizga oydek ravshan bo'lsa-da, uchlik, yettilik, yigirma, qirq kabi marosimlardagi barqarorlik endi o'zining mazmuniy bosimi bilan emas, balki kuchli an'anaviyligi bilan yashab kelmoqda. Demak, inson marosimsiz yashay olmaydi, binobarin, har qanday marosim ayrim shaxslar xohishiga bog'liq bo'lmagan holda ijtimoiy hodisa sifatida yashayveradi.

Marosimni jamiyat hayoti bilan bog'lovchi uchinchi omil – uning faol funktsionalligidir. Jamiyatda birorta ham keraksiz, hech qanday itimoiy funksiyani bajarmaydigan marosim yo'q. I.V.Suxanov bu haqda fikr yuritib, marosimning psixologik va estetik kabi ikki asosiy itimoiy funksiyasini ko'rsatib o'tadi [3, 47-67 b].

O'zbek xalqi tarixida juda ko'plab to'ylar borki, hamon ularning qanday kelib chiqqani, qachon bizning udumlarimiz orasiga qirgani, ularning nima sababdan turlicha o'tkazilishi haqida o'ylab ko'rilgan emas. Bu to'ylar quyidagicha nomlanadi: “Tug'ish to'yi”, “Beshik to'yi”, “Tish to'yi”, “Oyoq to'yi”, “Sunnat to'yi”, “Mo'ylov to'yi”, “Nikoh to'yi”, “Kumush to'yi”, “Oltin to'y”, “Hovli to'yi”, “Uy to'yi” singari to'ylarni kiritish mumkin.

“Soch to'yi”. O'rta osiyo xalqlari, jumladan O'zbekistonda yashab kelayotgan turli xalqlarda ham bolaning boshidagi sochini dastlab oldirish bilan bog'liq bo'lgan odat juda qadim zamonlardan buyon mavjud bo'lib, uni barcha viloyatlarda bajarib kelganlar. Shu ma'noda bolalarning sochlari bilan bog'liq bo'lgan turli-tuman irimlar vujudga kelgan ekan. Bu to'yni mamlakatimizning ayrim joylarida “Aqiqqa” nomi bilan ham ataladi.

O'zbek sunnat to'ylarida “Maslahat oshi – kengash to'yi”, “Tandir qurish”, “So'qim so'yish”, “To'yga taklif etish”, “Yigit yig'nash”, “Non yedi”, “Qo'noq oshi”, “Nashira aytish” kabi urf-odatlar bajariladi. Bu urf-odat nomlari marosim bajarilish tartibi bilan o'zaro bog'liqdir. Shu bilan birgalikda o'zbek nikoh to'ylaridagi “Qiz ko'rish”, “Sovchi keldi”, “Ro'mol tashlash”, “Og'iz moylandi”, “To'qqiz jo'natish” kabi urf-odat nomlari ham uchraydi. Misol uchun “Ro'mol tashlash” urf-odati haqida gapiradigan bo'lsak, Andijon viloyatining ko'pgina tumanlarida qiz tomonga kelgan sovchi o'zi bilan birga turli-tuman noz-ne'matlar, non-patir olib kelgan. Ularning orasiga eng qimmatbaho bir dona ro'mol ham qo'yilgan. Sovg'a-salomlar berilganda, ularning orasiga qo'yilgan ro'mol qiz tomonidan olib qolinsa, bu rozilik alomati, agar ro'mol qaytarilsa, qiz tomonning rozi bo'lmaganligi belgisi sanaladi. Bu odatni “Ro'mol tashlash” deb yuritilgan. Yoki shunga o'xshash marosimning “Og'iz moylandi” deb nomlangan shakli ham mavjud. Samarqand va Jizzax viloyatlarining ayrim qishloqlarida sovchi qiznikiga ikkinchi-uchinchi marta borganida qiz tomon rozilik alomati sifatida sovchining oldiga sariyog' kuydirib kosada chiqaradi va sovchi shuni tanovvul qilishi shart bo'lgan. So'ng kuyov tomonidagilar sovchilar qaytishganda “qanday, og'iz moylandimi?” deb so'rganlar. Agar, “ha, moylandi”, desa, demak qiz tomonning rozi ekanligidan dalolat beradi. Shu tariqa “og'iz moylandi” atamasi ishlatili kelingan.

Xitoy nikoh to'ylari necha ming yillik tarixga ega bo'lishiga qaramay, hali ham o'z urf-odat va udumlarini o'zida saqlab qolgan. An'anaviy xitoy nikoh to'ylarida diniy hamda etnik jihatdan hamohanglik ko'zga tashlanadi. Bir necha yuz yillar davomida Xitoyda ota-onalar tomonidan tashkillashtirilgan to'ylar odat tusiga kirgan edi. Yosh kelin-kuyovlar ota-onasining xohishi bilan turmush qurishgan. Ayrim kelin-kuyovlar to'y kuni bir-birini ko'rishgan. O'sha paytlarda ota-onalarning kelishuvi asosidagi to'ylar keng tarqalgan edi. Hattoki, ayrim hollarda chaqaloq tug'ilishidan oldin ota-onalar o'zaro kelishib qo'yishgan. Shu bilan birga xitoy nikoh to'ylarida bajarilishi qat'iy qilib qo'yilgan an'ana va urf-odatlar ham bo'lganki, shular bajarilsagina nikoh qonuniy hisoblangan. Albatta, bu hozirgi kundagi qonunlar bilan tasdiqlamagan, lekin odamlar milliyligiga sodiqligini isbotlash uchun bu udumlarni bajarishadi. Quyida, mana shunday nikoh to'ylaridagi ayrim urf-odat va udumlar haqida fikr yuritimiz: 1) “O'tgan ajdodlarini yodga olish” [5, 51-53 b]. Bo'lajak kuyov to'ydin oldin o'tgan ajdodlariga o'z hurmatini ifoda etishi lozim bo'lgan. To'y kuniga oz qolganida kuyovning barcha oila a'zolari to'planishgan, sham yoqib, ajdodlarini yodga olishgan. Shamning hidi narigi dunyodagi ajdodlariga bo'lajak to'y haqidagi xabarni yetkazadi deb hisoblashadi. 2) 新娘边 *xinniāngbian* “Kelin tomon” [7, 35-53 b]. Kuyov kelinni olib kelish uchun

kelin tomon uyidan chiqqanida, qolgan qarindoshlari mushakbozlik qilishadi. Bu paytda kuyov kelinning qarindoshlari tayyorlagan bir qancha sinovlardan o'tishi kerak bo'lgan. Bu sinovlardan oson o'tish uchun kuyov kelinning qarindoshlariga ichiga ma'lum miqdorda pul solingan 红包 *-hong bao* "qizil konvert" beradi. Bu 红包 *-hong bao* "qizil konvert" yordamida barcha eshiklar ochiladi va to'siqlar yo'q bo'ladi deb hisoblashadi. 3) 找鞋子 *zhaoxiezi* "Oyoq kiyimni topish" [5, 56-59 b]. Kuyov kelguncha kelinning qarindoshlari vaqtini bekorga yo'qotmay, kelinning oyoq kiyimini yashirib qo'yishadi. Kuyov kelinni olib ketish uchun avval uning oyoq kiyimini topishi kerak bo'lgan. Axir, kelin oyoq kiyimsiz ketolmaydi-ku. Ko'plab "qizil konvert"lar tarqatilgandan keyin va, nihoyat, kuyov oyoq kiyimni topadi. Bu to'siqlarni yengib o'tgani uchun kuyovga kelin tuhfa qilinadi. 4) 一杯饮 *yibeiyin* "Bir piyola ichimlik". Kelinning onasi kuyovga soyadan tayyorgangan, ichiga sirka, qalampir, tuz va shakar solingan ichimlik beradi. Ichimlik badbo'y bo'lishiga qaramay kuyov uni ichishi shart bo'lgan. Gap shundaki, soya, sirka, qalampir, tuz va shakar – bu besh xil tam: nordon, shirin, o'tkir, sho'r va achchiq. Bu besh xil ta'm Xitoyda oilaviy hayotning ramzi hisoblanadi. Ya'ni hayot bir tekis emas degan ma'noda. Kuyov bu ichimlikni ichishi bilan kelinni unga qanday berayotgan bo'lsa, shunday olishiga roziligini bildirgan. 5) 只前 *zhiqian* "Faqat oldinga". Kelin yangi uyiga ketayotganda nima bo'lishidan qat'iy nazar ortga burilib qarashi mumkin bo'lmagan. Bu udumga juda qattiq rioya qilishgan. Chunki shu kundan boshlab faqat porloq kelajak haqida o'ylash kerakligi, o'tmishdagi narsalarni yodga olmaslik kerakligi va ortga umuman qaramasligi uqtilgan.

Yuqorida sanab o'tilganlarning barchasi xitoy nikoh to'ylaridagi milliy urf-odat va udumlar hisoblanadi. Lekin hozirgi kunda zamonaviy udumlar ham vujudga kelganki, ular haqida to'xtalish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz. Ular milliy udumlardan farqli ravishda hozirgi zamon talablariga mos udumlar desak adashmagan bo'lamiz. a) Hozirgi kunda bo'lajak kelin-kuyovlar to'ydin oldin bir-birinikiga tashrif buyurishib, ota-onalari bilan tanishishadi. Albatta, mehmonga borayotganda sovg'a-salomlar bilan borishadi, shu bilan birga ota-onalar ham mehmonlarga sovg'a hozirlab qo'yishgan bo'ladi. b) Turmushga chiqayotgan qiz to'ydin oldin vafot etgan qarindoshlarini yig'lab, yodga oladi. To'ydin keyin yangi oila a'zosiga aylanadigan kelinga to'ydin oldin oila a'zolari bilan xarlashish uchun vaqt berilgan. Ayni o'sha kuni oilaviy mavzuda suhbat qurishib, bo'lajak kelinning yoshlik chog'larini esga olishadi; d) To'ydin oldingi vaqtlarda foto-albom tayyorlash ham bo'lgan. 1990-yillardan boshlab kelin-kuyov uchun foto-albomlar tayyorlash ommalasha borgan. Foto-albom faqat kelin-kuyovning rasmlaridan iborat bo'lib, to'ydin oldin tayyor holga keltirilgan. To'yga kelgan mehmonlar uni tomosha qilishi mumkin bo'lgan; e) To'y kuni avval kuyov kelinning uyiga kelib, uning ota-onasiga o'z hurmatini bildirgan, shundan so'ng kelinning ota-onasi ularni duo qilishgan. Shundan so'ng kelin kuyov bilan birgalikda kuyovning ota-onasini borib, ularni ham duosini olishgan. Kuyov kelinnikiga kelganida sovg'a sifatida o'zi bilan qizil rangli mato, oltin tangalar va taqinchoqlar olib kelgan, bu sovg'alar unumdorlik va vafodorlikni ifodalagan; f) To'y marosimi paytida kelin-kuyov tizza bilan o'tirib, ota-onalariga choy uzatishgan va shu yo'l bilan ulardan turmush qurishga ruxsat berishlarini so'rashgan. Va shunday holatda avval osmonga, keyin yerga, so'ngra ota-onasiga va oxirida bir-birlariga qasam ichishadi.

Xitoy nikoh to'ylarida xitoy madaniyatining durdonasi bo'lmish xattotlik san'atining ham o'z o'rni bor. Xitoyliklarning hayoti davomidagi barcha ishlari xattotlik san'ati bilan bog'liq. Ya'ni Xitoyda barcha bayram va tantanalarda baxt keltiruvchi rasmlar va bezaklarni uylarining eshiklariga, derazalariga yoki biror joyga ilib qo'yish keng tarqalgan. Bu belgilar insonlarni baxtga, xursandchilikka intilishlarini ifoda etadi. Masalan, yaqinda turmush qurgan yoshlarning yostiqlik jildlariga 双喜 [shuangxi] — *ikki karra baxt* iyeroglifining yozilishi ham bejiz emas. Bu yoshlarga baxt va quvonch tilash ramzi hisoblanadi. Xitoy xalqida bu belgidan, asosan, nikoh to'ylarida foydalanish ommalashgan. 福寿双全 [fushou shuangquan] belgisi ham *baxt va uzoq umr ko'rish* ma'nosini anglatadi.

Hozirgi kunda Xitoyda to'y marosimlarida ortiqcha xarajatlardan qochish uchun ko'plab milliy urf-odat va udumlar bajarilmaydi. Chunki milliy urf-odatlar to'liq bajarish uchun katta mablag' sarflangan. Shu bilan birga zamonaviy urf-odatlar ham paydo bo'lgan. Bu zamonaviy urf-odatlar ortiqcha mablag'

va ortiqcha vaqt talab qilmaganligi uchun hozir xitoy to'y marosimlarining ajralmas qismiga aylanib bo'lgan.

Inson hayoti ibtidosidan intihosigacha turli-tuman marosimlar bilan burkangan. Uning yoshi, maishiy hayoti va oilaviy hayotida biror-bir o'zgarish ro'y bersa, ana shu o'zgarishlar bevosita muayyan marosimlar vositasida rasmiylashtirilgan. Shuning uchun ham inson hayoti rang-barang marosimlarga boy.

Motam inson umrining oxirini nishonlash maqsadida hayotiy ehtiyoj tufayli o'tkaziladigan mungli marosimdir. Shu boisdan ushbu marosimda ijro etiluvchi folklor janrlari, marosim ishtirokchilari va ularning kiyim-boshlari – hamma-hammasi munglidir.

Xitoy dafn marosimlari va urf-odatlari tarixda chuqur ildiz otgan bo'lib, din va e'tiqod bilan chambarchas bog'liq. Xitoyning turli hududlarida dafn etishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Bu jarayon G'arbning urf-odatlaridan farq qiladi. Xitoyda dafn marosimida o'ziga xos shunday xususiyatlar borki, butun dunyoni hayratda qoldirishi mumkin.

Dafn marosimidagi an'analari va urf-odatlarining aksariyati uzoq tarixga ega. Hozirgi kunda marhumning tobutiga o'zingiz yoqtirgan yoki xohlagan predmetni qo'yish odati bor. Har bir inson 2,5 ming yil davomida Xitoy imperatorining qabrida joylashgan terrakota armiyasini yaxshi biladi, bu an'ana e'tiqodining isboti. Bu narigi dunyoda o'z hukmronligini davom ettirishni xohlagan hukmdor qudratining belgisi edi. [6, 256-259 b].

Xitoyda dafn marosimi uzoq yillik an'analar bilan uzviy bog'liqdir. Motam rangi oq rang hisoblanadi. Ilgarilari dafn marosimiga kelganlar oq libos kiyishgan, hozirgi kunda esa bu an'ana ko'proq kichik qishloqlarda saqlanib qolgan. Hozirda odamlar dafn marosimlarida turli rangdagi kiyimlar kiyishi mumkin, faqat ular qo'llariga oq rangdagi bog'ich taqishadi. Agar marhum erkak kishi bo'lsa, bog'ich chap qo'lga, ayol kishi bo'lsa o'ng o'ng qo'lga taqiladi. Qarindoshlari odatda oq rangdagi liboslar kiyib, boshlarini oq belbog' bilan bog'lashadi. Avvallar marhumga ham oq libos kiygazishgan, lekin hozirgi kunda milliy kiyimlar kiydirishni afzal ko'rishmoqda. Ammo qizil rangga dafn marosimida o'rin yo'q desak ham bo'laveradi, chunki u hayot ramzidir. Shu boisdan xitoyliklar qizil rangni umuman dafn marosimiga arashtirishmaydi. Marhumning o'ziga ham qizil rangdagi kiyimlarni kiydirish taqiqlangan, chunki agarda u qizil rangdagi kiyim kiysa, uning ruhi tiriklar va o'liklar olami o'rtasida qolib ketadi deb o'ylashadi Uydagi barcha qizil rangdagi narsalarni olib tashlashadi, hatto iyerogliflarni ham devordan olib tashlashadi.

Marhum bilan xayrlashish jarayoni ko'pincha ijaraga olingan katta zallarda yoki boshqa joylarda amalga oshiriladi. Dafn marosimiga keluvchilarning soni juda muhim hisoblanadi. Shuning uchun marhumning qarindoshlari barcha do'stlariga, kasbdoshlariga dafn marosimiga qatnashish uchun taklifnomalar tarqatishadi. Takliflar oq qog'ozga yozilgan. Agar marhum 80 yoshdan oshgan bo'lsa, pushti rangdagi qog'oz ishlatiladi. Bunday dafn marosimlarida odatda odamlar quvonishadi, ular marhumning uzoq umr ko'rganligiga ishora qilishadi. Dafn marosimiga keladigan odamlar o'zlari bilan oq gul (arxideya va boshqa o'simliklar) va pul solingan konvert olib kelishadi.

Xitoyda dafn etishning ko'mish yoki kuydirish kabi turlari mavjud. Yirik shaharlarda aholisi zich joylashganligi bois, kuydirishni ko'proq afzal ko'rishadi. Kulni esa kuldonga solib, olib qo'yishadi. Butun oila odatda bitta joyga dafn etiladi, tosh tabloda yoki yodgorlikda oila a'zolarining barcha ismlari yozib qo'yiladi. Marhumlarning ismlari oq, kulrang yoki qora ranglarda yozilgan, tiriklar esa qizil rangga bo'yalgan.

Dafn marosimida marhumning nomi bo'yab yozib qo'yiladi. Xitoyning ko'p hududlarida, dafn marosimlarida ayollar va bolalar qabristonga bormasliklari kerak, chunki ular yovuz ruhlardan ta'sirlanishi mumkin. Dafn marosimi oy taqvimi bo'yicha tanlanadi, shuning uchun marhumni bir necha kundan bir necha haftagacha saqlanadi. Zamonaviy Xitoyda dengizga dafn qilish ham mavjud, faqat bu dafn marosimi faqat qirg'oq bo'yi shaharlarida mashhurdir.

Xitoyda marhumlarga hurmat quyidagicha amalga oshiriladi:

1. Dafn marosimini dabdabali qilib o'tkazish yoki qarindoshlari doirasida kamtarona kechki ovqatni uyushtirish. Albatta, cheksiz ovqatlar dasturxonga tortiladi.
2. Marhumning yaqin qarindoshlari marhum dafn etilgandan keyin 7 kun davomida sochlarini kaltalatishmaydi va tarashamaydi ham. Bu davr mobaynida turmush qurish qat'iy taqiqlanadi
3. Qingming kuni (aprel oyi boshlarida bo'lib, o'tganlarni xotirlash kunidir) qarindoshlar qabristonga kelib, qabr atrofini tozalashi tozalashadi. Shuningdek, ular o'zlari bilan keltirgan maxsus pul va shamlarni yoqadilar.

Xitoy dafn marosimlarida g'ayritabiiy odat ham borki, odamni hayratga soladi. Ular marhum narigi dunyoda yaxshi yashashi uchun qog'oz pullarni yoqishadi. Albatta, bu haqiqiy pul mas, balki dafn marosimlari uchun tayyorlangan maxsus puldir. Mazkur pullarda odatda juda ko'p nollar aks etadi. Ushbu pullar dafn marosimi paytida, dafn marosimidan keyin va hattoki, keyinchalik marhumni yodga olganda ham yoqiladi. Bundan tashqari marhumning yoqtirgan narsalarini rasmi chizilgan qog'ozlar ham yoqiladi. Xitoyliklar o'ylashadiki, shunday qilishsa, bu predmetlar narigi dunyoda marhumga kerak bo'lganda foydalanishi mumkin. Bunga mashina, uy, kiyim, texnika va boshqalar misol bo'lishi mumkin. Yana shu narsa muhimki, marhum qaysi burjda tug'ilgan bo'lsa, o'sha burj shaklidagi qog'ozni yoqish shart bo'lgan.

Dafn marosimida odamlar yovuz ruhlarga duch keladilar, shuning uchun ular himoyalani uchun marosimlarni va urf-odatlarini bajaradilar. Qabristonda dafn marosimidan so'ng, marhumning qarindoshlari ichiga tangalar solingan qizil konvertlar tarqatishadi. Ular uyga xavfsiz yo'lni ta'minlaydilar. Dafn marosimidan so'ng qizil mato parchasi eshik tutqichiga bog'lanadi, shu boisdan yovuz ruhlar ichkariga kirib, odamlarga zarar etkaza olmaydi.

Odatda, dafn marosimi ko'p xarajatni talab etadi. Marhum bilan vidolashishga qancha ko'p odam kelsa, shuncha yaxshi, shu boisdan qarindoshlari barcha qo'shni va tanishlarini chaqirishadi. Bu esa, albatta, ozgina xarajat bilan bitmaydi.

Shu bilan birga, Xitoyda an'anaga ko'ra, dafn marosimiga kelgan barcha odamlar oq konvertda pul olib kelishadi. Xitoy motam marosimida "ruhni kuzatish" deb nomlangan urf-odati ham mavjud. Bunga ko'ra o'zga yurtida vafot etgan odamning ruhi o'z uyiga yo'l topolmay arosatda qoladi, ya'ni begona joyda vafot etgan odamning ruhi bezovta bo'ladi. U yovuz ruhga aylanishi mumkin. Shuning uchun marhumning oila a'zolari ruhni chaqirish uchun marhum yashagan uy oldida shovqin-suron qilishgan, ayrim hududlarda esa tom ustiga chiqib baqirishgan. Shu orqali ruh uyga qaytib kelgan. Bu urf-odat asosan manjur millatida uchragan. Manjur millatiga xos yana bir odat bo'lganki, motam bo'lgan joyda oq chodir ko'tarib qo'yilgan. Uni ko'rgan har qanday odam o'sha yerda kimdir vafot etganini bilgan va motam marosimini o'tkazish uchun yordam berishgan.

Xulosa:

O'zbek va xitoy to'ylaridagi marosim nomlarini tahlil natijalari quyidagi xulosalarni beradi: o'zbek to'ylari rang-barangdir. Bizningcha, dunyoda birorta millatda bunaqangi to'ylarning xilma-xilligini uchratish mushkul. Milliy xitoy to'ylarining qaysidir jihatlari o'zbek to'ylariga o'xshash ham ketadi. Buni quyidagi xitoylik ilmiy izlanuvchi Xu Hengning quyidagi jumlasidan bilishimiz mumkin: "Xitoy nikoh to'ylari necha ming yillik tarixga ega bo'lishiga qaramay, hali ham o'z urf-odat va udumlarini o'zida saqlab qolgandir".

Motam inson umrining oxirini nishonlash maqsadida hayotiy ehtiyoj tufayli o'tkaziladigan mungli marosimdir. Shu boisdan ushbu marosimda ijro etiluvchi folklor janrlari, marosim ishtirokchilari va ularning kiyim-boshlari – hamma-hammasi munglidir. o'zbek hamda xitoy marosimidagi atamalarga to'xtaladigan bo'lsak, ularning kelib chiqishida o'xshashlik va farqli jihatlari mavjud. Motam marosimi "yig'i" bilan namoyon bo'ladi. "Yig'i" qanday atalishidan qat'iy nazar, dunyo xalqlarining aksariyati uchun xos folklor janridir. Ushbu janr turkiy xalqlarda "sig'it", "siit sit", "joqtau", "qoshoq" kabi atamalar bilan yuritiladi. Bizningcha umum-o'zbek iste'molida "yig'i" atamasi keng tarqalgan.

Adabiyotlar:

1. Hayot Ismoilov. O‘zbek to‘ylari. Toshkent. 1992. – 183 b.
2. Ochilov K. Sunnat to‘yining xalq og‘zaki ijodida ta’svirlanishiga doir. Toshkent. 2004. – 211 b.
3. Омонтурдиев Ж, Омонтурдиев А. Сўз кўллаш санъати. Термиз. Бойсун. 1994. – 200 б.
4. 王一前, 中国传统婚礼习俗的演变, 吉林省教育学院学报, 2015年第9期
5. 徐柏青, 论《诗经》所反映的周代婚姻及其成婚礼俗, 武汉大学学报(哲学社会科学版), 2006年11月
6. 毕继万, 《跨文化非语言交际》, 外语教学与研究出版社, 1998年, 北京
7. 徐惠婷, 栗丹, 浅析西周婚姻制度对中国传统婚俗的影响, 浙江社会科学, 2012年第10期.

